

Gematst! Houdoe en bedankt

Naar aanleiding van mijn vorige publicatie in *Bossche Bladen 2000-1* ontving ik een brief van mijn oudleraar Joop Strijbosch. Het zal de lezer niet bevreemden dat het onderwerp 'kut en matse' was, want daarover ging mijn stukje.

Ik citeer uit de reactie van Strijbosch: 'Het woord kut hadden ze jou ongetwijfeld al in militaire dienst bijgebracht. Als je het op de kweekschool al gehoord had en de betekenis in het aldaar in de bibliotheek aanwezige Woordenboek der Nederlandsche Taal zou hebben willen opzoeken, zou je gebleken zijn dat op die pagina sommige woorden met oostindische inkt onleesbaar waren gemaakt, juist ook waar had moeten staan wat je zocht.' Natuurlijk kende ik het woord 'kut' al lang voor ik in Den Bosch ging werken, alleen niet in de uitgebreide Bossche betekenis. Net als het woord 'gèk' werd 'kut' daar opeens gebruikt als equivalent van 'maat', 'vriend'. 'Ik zal oe matse, kut' werd er met alle vriendelijkheid gezegd, terwijl wij dat toch wel een erg grof woord vonden, wat we zelf nooit geacht werden te gebruiken. In Den Bosch hoorden wij bevriende werklui op vrijdag tegen elkaar roepen: 'Tot maandag, kut!' Over het tweede woord 'matse' geeft Strijbosch hoogst interessante en sail-lante informatie:

'Wat matse betreft, herinner ik mij uit mijn prille jeugd in de binnenstad van Den Bosch, ik denk 1935, dat een buurman, een christelijke winkelier in textiel in de Visstraat, collega van joodse textielhandelaars in de Kruisstraat, jaarlijks door hen 'gematst' werd. Het was een vorm van voor joden verplichte beoefening van de gastvrijheid, waarbij aan willekeurige niet-joden, meestal kennissen uit de branche, gevraagd werd een matse te komen nuttigen en ook de knop van het elektrisch licht te bedienen, die de jood die dag niet mocht aanraken.

Het lijkt me niet dat iemand zo'n verhaal kan hebben bedacht. Daarvoor is het te fantastisch. Maar als die gewoonte toen bestond, zal ze van veel oudere datum zijn. Er zijn meer joodse woorden in de volkstaal opgenomen, zoals ook 'gematst worden' in de zin van iemand niet zonder bijbedoeling een dienst bewijzen waar de ander nauwelijks om vraagt.

Ik denk dat bij nader onderzoek zou blijken dat het begrip 'matse' al heel lang bestaat.'

Na lezing van de opmerkingen van Strijbosch kan ik het alleen maar roerend met hem eens zijn, ook al heb ik het in mijn naslagwerken nergens kunnen staven. De verklaring is veel plausibeler dan het onwaarschijnlijke verband dat het Bargoens woordenboek legt tussen matsen en Engels to match. Ook de mededeling: 'De naoorlogse opkomst van 'matsen' maakt herkomst uit het Engels waarschijnlijk' moeten we hier verder voor 'null and void' verklaren. Met grote dank aan Joop; van je leermeesters moet je het dus toch nog altijd hebben. Voor mij was 'matse' een Bosch woord tot ik de weg werd gewezen door een Bossche leraar in ruste.

Waar ik het nu ook even over wil hebben is de nieuwerwetse afscheidsgroet 'doech', 'doeï' en zijn varianten. Het zijn in mijn oren minderwaardige en mislukte vervangingen van 'daag' en 'houdoe'. Dat laatste oer-Brabantse vaarwel is eeuwenoud. Het is waarschijnlijk een verkorting van 'houd oew èige goed'. Veel mooier kunnen zulke woorden niet komen, dunkt me. Als variant op 'houdoe' hoor je ook het meer Oost-Brabantse en Limburgse 'houje'.

'Hoï' en 'hai' zijn tegenwoordig ook in als afscheidsgroet! Het is de omgekeerde wereld, want 'hoï' en 'hai' zijn oorspronkelijk juist welkomstgroeten. Toch kun je die woorden steeds vaker horen bij iemands vertrek of als

afsluiting van een telefoongesprek. Taal is in beweging en zij wordt er niet altijd mooier op. De concurrentie voor 'houdoe' was altijd al groot: de komplimente, de mazzel, de balle! Om maar niet te spreken van de buitenlandse termen saluu, bonzjoer, ciao, arriverderci, adios, bye-bye. Al die moderne termen kun je even goed in Den Bosch als elders in ons land horen. Wij houden onze eigen oorspronkelijke groet liever in ere: houdoe!

Een vrouw met een groot bord matsen. Deze ongezuurde en dus niet gerezen broden eten de joden met Pesach (Pasen), waarbij gedacht wordt aan de uittocht (exodus) van het joodse volk uit het Egyptisch slavenhuis. De farao zat hen op de hielen, er was geen tijd het brood te laten rijzen. Vandaar deze platte koeken die ook in Den Bosch – en zeker rond Pasen – te koop zijn.

